

Schubert Bálint

joghallgató (PTE-ÁJK), az ÓNSZ Bűnügyi Tagozatának tagja

A közigazgatási bíráskodás fejlődési modelljei, illetve a magyar közigazgatási bíráskodás története

„A közigazgatási bíráskodásnak az első számú rendeltetése az, hogy legyen.” - Szamel Lajos

I. Bevezető

Magyarországon, a 2018. december 12-én elfogadott *2018. évi CXXX. törvény* hosszú idő után rendelkezett a közigazgatási bíráskodás visszaállításáról. Az akkori tervek szerint 2020. január 1-től felálló közigazgatási törvényszékekkel kapcsolatosan számos kérdés (és vélemény) merült fel a magyar jogászai társadalomban és a magyar sajtó köreiből is. Ezen kérdések között a politikai töltetűk mellett megjelentek olyanok is, minthogy egyáltalán szükséges-e újra különálló közigazgatási bírósági szervezet létrehozása, illetve, hogy a létrejövő nyolc közigazgatási törvényszék képes lesz-e megfelelően, a jogállamiság szempontjait maga előtt tartva ellátni feladatait? A felsorolt kérdések relevanciája aztán 2019. október 31.-én elpárolgott, a magyar kormány végül úgy döntött nem vezeti be a szervezetenként elkülönülő bírósági rendszert. Véleményem szerint azonban, bár a téma aktualitása kétség kívül csökkent, egy olyan nagymúltú intézmény, mint a magyar közigazgatási bíráskodás, illetve annak története még napjainkban is megérdemli és igényli a róla való diskurzust. Ennek megfelelően jelenlegi munkámban a közigazgatási bíráskodás történeti modelljeit kívánom bemutatni, külön részletezve az intézmény magyar történelem során bekövetkezett változásait.

II. A közigazgatási bíráskodás történeti modelljei

A polgári átalakulás idején elterjedt *Montesquieu* nevéhez köthető hatalommegosztási elv hatékonysága a 19. század második felére a közjogi tapasztalatok alapján megkérdőjeleződött. A hatalmi ágak elválasztása, valamint a miniszteri felelősség intézménye sem volt képes biztosítani azt, hogy a hatalom ne egy kézben összpontosuljon, ezáltal felborítva a jogállamiság alapját adó egyensúlyt.¹ Szintén ebben az időszakban jelent meg a társadalom részéről a hatékonyabb szabadsággaranciák iránti igény, válaszul a jóléti állam esélykiegyenlítő

---

¹ *Stipta István: A közigazgatási bíráskodás történeti modelljei. Jogtörténeti szemle 2015/ 3. sz. 40. o.*

politikájának hatására megerősödő végrehajtói hatalmi ág túlsúlyára.² A körülmények között terjedtek el azon nézetek miszerint a jogi biztosítékok körébe be kell vonni az önkormányzati rendszert, és létre kell hozni a közigazgatási bíráskodást.

A közigazgatási bíráskodás kialakulásában nagy szerepe volt továbbá azon belátásnak, miszerint a közigazgatási eljárás csak korlátozott mértékben volt alkalmas az egyéni jogok tiszteletben tartására, mivel az eljárás elsősorban az általános érdeket tartotta szem előtt. Ebben az esetben a benyújtott panasz sem jelentett megfelelő biztosítékot, hiszen a felsőbb hatóságok esetében ugyancsak az általános érdek került a középpontba. A nézetek szerint (amelyeket a jogfejlődés később alá is támaszt) a közigazgatási eljárás feletti ellenőrzés hatékonysága akkor biztosítható, ha független bíróságok kapják meg az aktusok feletti felülvizsgálati jogot. Ugyanakkor fontos, hogy ez a felülvizsgálati jog ne csak az ügyek meghatározott körére terjedjen ki, hanem valamennyi ügytípust magába foglaljon, így biztosítva az egyének jogainak teljeskörű tiszteletben tartását. A bírói eljárás alkalmasságát továbbá az olyan garanciák is tovább erősítették, mint az érintett felek személyes közreműködése, a felek meghallgatása, illetve cselekvő részvételük az eljárás során.

A fentebb bemutatott nézetek helyességét közvetíti a szakirodalomban később elterjedt álláspont, miszerint a jogállam alapelemei közé sorolandó hatalommegosztás (a közigazgatás által megvalósított végrehajtói hatalom és az igazságszolgáltatási hatalmi ág kapcsolata), a törvények primátusa (a közigazgatás működése feletti törvényességi ellenőrzés megvalósulása), a jogvédelem biztosítása (a bíróság független, pártatlan mivolta és a tisztességes eljárás) mind megjelenik a közigazgatási bíráskodás működésében, illetve formálják is azt.³

Fontos megjegyeznünk azonban, hogy az intézmény kialakulásához (ahogy arra Stipta István is rámutat) politikai, valamint közjogi feltételek megléte szükséges. Az ilyen feltételek közé tartoznak a végrehajtás és a törvénykezés egymástól szervezetenként történő elkülönülése, a közigazgatásra vonatkozó szokásjogi normák megszűnése (törvényi, rendeleti szintű szabályozások meglétének szükségessége), és a társadalmi igény az állampolgári jogok védelmére.⁴ A szakirodalomban megjelenő modellképzés azonban nem ezeket a kritériumokat vette figyelembe, hanem a létrehozott szervezet állami intézményrendszeren belüli

---

² *Pál Emese*: Az átalakuló közigazgatási bíráskodás szervezeti kérdései. In: *Közigazgatási eljárásjog – A tananyagon túl* (szerk. Barabás Gergely). Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kar, Budapest 2012. 21. o.

³ *Dr. habil. Bencsik András*: A jogállamiság elve és az államhatalom bírói kontrollja közötti összefüggésről. In: *Tanulmányok az igazságszolgáltatásról* (szerk. Tilk Péter). Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs 2019. 19. o.

⁴ *Stipta István*: *A magyar bírósági rendszer története*. Multiplex Media – Debrecen University Press, Debrecen 1997. 136. o.

elhelyezkedését tette a csoportosítás alapjává, így alakítva ki az úgynevezett „angol”, „francia”, „német” valamint a „vegyes” modell szerinti csoportosítást.

Az első bemutatásra kerülő csoportosítás az „angol” modell, amelyben a rendes bíróságokat közigazgatási bíraskodási hatáskörrel ruházták fel. Az ilyesfajta berendezkedésről a magyar közjogi szakirodalom véleménye megosztott volt. Bár Tisza Kálmán az 1869. évi IV. törvénycikk vitájában még javasolta a rendes bíróságok hatáskörének közigazgatási jogviták esetére történő megállapítását is, Schvarz Gyula 1871-ben kijelentette, hogy „[...] a magán és büntető jogot alkalmazó törvényszékeknek nem lehet hivatásuk, hogy közigazgatási kérdésekben is döntsenek [...]”.⁵ Később, 1946-ban Szabó József már a közigazgatási jog tárgyi védelmének legtisztább kifejeződéseként írja le az angol modellt, ezáltal pedig a rendes bíróságok közigazgatási bíróságként való eljárását. Viták szóltak arról is, hogy az angol modell egyáltalán nevezhető-e angol modellnek, hiszen a rendes bíróság általi jogvédelem nem csak kizárólag Angliára⁶ volt jellemző, hanem Olaszország és egyes német tartományok esetében is megjelent, valamint az Amerikai Egyesült Államokban is alkalmazásra került.⁷

A második modell esetében, amelyet a szakirodalom „francia” modellnek nevez, a közigazgatási szervezetrendszeren belül alakítottak ki olyan hatóságokat, amelyek feladata a közigazgatási eljárások jogvédelmének biztosítása. Míg általánosságban az Államtanács (*Conseil d'État*) közigazgatási bírósági osztálya járt el, addig meghatározott (taxatív felsorolt) ügyek esetében a megyei tanács testületének volt hatásköre. Az ilyen bíróságoknak volt joga eljárni, ha az egyik fél közigazgatási szerv volt, és az eljárásban a közigazgatási jog szabályait kellett alkalmazni.⁸ A „francia” modell kapcsán szintén elmondható az, amely korábban az „angol” modell esetében is felmerült, miszerint a közigazgatási bíraskodás szervezetrendszerének ilyesféle berendezkedése nem pusztán Franciaországban jelent meg, hiszen Poroszország esetében is megtalálhatjuk a franciához hasonló berendezkedést.⁹ Bár a magyar közjogi irodalom az 1869-es években még elutasította a „francia” modell alapú berendezkedést, azonban a kormányra került Tisza Kálmán az 1876. évi V. törvénycikkben megkísérelte a modell magyar viszonyokra történő adaptálását.

---

⁵ *Stipta István*: A közigazgatási bíraskodás... 41. o.

⁶ Később a nagy ügyszám hatására úgynevezett „tribunálok” létrehozása vált szükségessé. Lásd: *Patyi András*: Közigazgatási bíraskodásunk modelljei. Logod, Budapest 2002. 77. o.

⁷ Általánosságban elmondható, hogy ahol a jogvédelmi igény megmutatkozott és a rendes bírói szervezet képes volt a közigazgatási jogviták elbírálására is, ez a modell terjedt el más európai államokban is.

⁸ *Pál Emese*: i. m. 21. o.

⁹ A porosz háromfokozatú közigazgatási bíraskodás esetében is két szinten hoztak döntéseket a közigazgatási szervek: első fokon a járási / városi választmány (*Kreis – Ausschuss / Stadt – Ausschuss*), kerületi választmány (*Bezirks – Ausschuss*), felső közigazgatási bíróság (*Oberverwaltungsgericht*).

A harmadik berendezkedési forma, a „német” („osztrák”) modell, amelynek lényege, hogy a közigazgatási jogviták jogorvoslati nem a rendes bíróságok, illetve a közigazgatási szervezetrendszer alá tartoznak, hanem egy ezektől teljesen független szervezet feladata. Az ilyen közigazgatási bíraskodási szervezet tehát független volt a közigazgatástól (vagyis a végrehajtói hatalmi ágtól) és a bírósági rendszertől (igazságszolgáltatási hatalmi ág) is. A „német” közigazgatási modellen alapul a magyar közigazgatási jog is, azonban néhány eltérés megjelenik a két dogmatikai rendszer között.

Végül, az úgynevezett „vegyes” modell következik, amely a korábban bemutatott modellek keverékeként jelenik meg. Ez a berendezkedés elsősorban Belgium és Svájc szabályozási rendszerében jelenik meg, ahol több típusú bíróság végzi együttesen a közigazgatási határozatok felülvizsgálatát.

III. A magyar közigazgatási bíraskodás fejlődése.

Magyar vonatkozásban az 1848 előtti időszakban fel sem merülhetett a közigazgatási bíraskodás gondolata, hiszen a (már fentebb bemutatott) Stipta – féle előfeltételeknek Magyarországon is meg kellett volna valósulniuk ahhoz, hogy közigazgatási bíraskodás létrejöhesse. Sem a végrehajtás és törvénykezés szerinti szervezeti elkülönülés (a dikasztériumok, amelyek a közigazgatás központi feladatait látták el bírói fórumként is szolgáltak), sem a vonatkozó normák szokásjogi jellegének megszűnése (közjogi szokások, kormányshiki rendelkezések jelenléte), sem pedig a társadalmi igény megléte nem állt fent.¹⁰

A fordulatot az 1848-as évek hozták el, amikor a változások hatására, különösképp a jogegyenlőség kimondásával a közigazgatási intézkedésekkel szembeni jogvédelem iránti igény is megjelent a társadalom részéről. További pozitívumként jelenik meg, hogy két törvényi szabályozás is¹¹ megteremtette a közigazgatási bíraskodással kapcsolatos kereteket, illetve erősítette az elvi igényt. Ugyanakkor a közigazgatási bíraskodáshoz vezető folyamat mégsem indult el, mivel a változások ellenére az első kritérium nem valósult meg, a hatalmi ágak nem kerültek elválasztásra.

A közigazgatási bíraskodás területén történő előrelépésig egészen a Kiegyezésig kellett várni, amikor is az *1869. évi IV. törvénycikk* (amely a bírósági szervezeti törvénnyel foglalkozott) megteremtette az igazságszolgáltatás és a közigazgatás szétválását. A következő fontos lépés a Pénzügyi Közigazgatási Bíróság létrehozása (*1883. évi XLIII. törvénycikk*) volt, amely elsődlegesen az adó és illetékügyekben hozott határozatok felett gyakorolt felülvizsgálati

---

¹⁰ Horváth E. *Írisz*: A magyar közigazgatási bíraskodás története. Iustum Aequum Salutare 2007 / 2. sz. 163. o.

¹¹ *1848. évi III. törvénycikk* illetve az *1848. évi V. törvénycikk*.

jogot. Létrehozására 1867-ben kezdődtek meg az előkészítő folyamatok, amikor is a Képviselőház határozattal kötelezte a kormányt a törvénytervezet benyújtására.¹² A Pénzügyi Közigazgatási Bíróság ugyan már magán viselte a későbbi Közigazgatási Bíróságot meghatározó jegyeket azonban a tényleges általános közigazgatási bíróság létrehozására egészen 1896-ig kellett várni. Az *1896. évi XXVI. törvénycikk* elfogadását megelőzően ugyan ádáz parlamenti viták folytak¹³, azonban végül az uralkodói szentesítést követően 1896. augusztus 1-jén kihirdetésre került és létrejött a Magyar Királyi Közigazgatási Bíróság, amelybe aztán a Pénzügyi Közigazgatási Bíróság is beolvadt.

A Közigazgatási Bíróság létrejöttével a közigazgatási határozatok törvényességi kontrollja kikerült a közigazgatási szervezetrendszerből és egy független bíróság hatáskörébe került. Az intézményi hierarchia legfelsőbb fokán megszervezett bírósághoz két ügyszak tartozott: közigazgatási, valamint a beolvadt Pénzügyi Közigazgatási Bíróságtól „megörökölt” pénzügyi osztály. Élén az elnök állt, aki a Kúria elnökével egyenrangú volt.¹⁴ Az egyfokú közigazgatási bíróság kidolgozásánál a „német” modellt vették alapul, feladatkörét törvény által taxatíván állapították meg.¹⁵ Ide tartoztak többet között az iparügyek, sajtóügyek, a törvényhatóságok garanciális panaszügyei stb. Bár a XIX. században a közigazgatási határozat körülbelül 80%-a ellen felülvizsgálatot lehetett kérni¹⁶, azonban a közigazgatási szerv hallgatása, valamint a rendőr jogalkalmazás tekintetében nem volt lehetőség a jogorvoslatra.¹⁷

A bíróságot létrehozó törvényt több alkalommal is módosították, például az *1907. évi LX. törvénycikk*, amely bevezette a garanciális panasz intézményét, az *1925. évi XXVI. törvénycikk*, amely kiterjesztette a bíróság hatáskörét a választójogi bíráskodásra is, valamint az *1929. évi XXX. törvénycikk*, ami lehetővé tette a bírósághoz való fordulást a kormánynak a törvényhatósági bizottságot feloszlató intézkedése esetén.¹⁸ A Magyar Királyi Közigazgatási Bíróság közel ötven éven keresztül maradt fent. Ez idő alatt több olyan törekvés is jelen volt, amelyek a bíróság többfokúvá alakítását tűzték ki célul, valamint a rendes bírósági rendszerhez történő kapcsolásának terve is felmerült. Ugyanakkor ezek a törekvések a XX. század első

---

¹² A Képviselőház határozatában ekkor a pénzügyi bíráskodás mellett a közigazgatási bíráskodás is szerepelt, azonban 1880-ban a Ház úgy döntött nem szükséges megvárni a nagyobb előmunkálatokat igénylő általános közigazgatási bíráskodás bevezetését.

¹³ *Patyi András*: i. m. 24. – 30. o.

¹⁴ *Patyi András, Varga Zs. András*: Általános közigazgatási jog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs 2009. 225. o.

¹⁵ *Stipta István*: A magyar bírósági rendszer... 150. o.

¹⁶ *Kiss Daisy*: A közigazgatási perek. In: A polgári perrendtartás magyarázata (szerk. Németh János). Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1999. 1356. o.

¹⁷ *Rothermel Erika*: A magyar közigazgatási bíráskodás története. In: Közigazgatási bíráskodás (szerk. Imre Miklós). HVG – ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2007. 25. o.

¹⁸ *Horváth E. Írisz*: i. m. 170. o.

felének nehéz politikai körülményei között mind elbuktak. A közigazgatási bírászkodás második világháborút követő időszakban ügyforgalma jelentősen visszaesett, majd az *1949. évi II. törvénnyel* a Közigazgatási Bíróság megszüntetésre került. Az új hatalom a „szocialista állami és társadalmi berendezkedést kialakításáért” folytatott harc jegyében felszámolta a közigazgatási bírászkodást Magyarországon, helyette pedig döntőbizottságokat hoztak létre, amelyek bírói kontroll helyett államigazgatási felügyeletet gyakoroltak.¹⁹

A szocialista időszakban később újra lehetőség lett az államigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálatának, azonban ez a korábbiakhoz képest jelentős korlátozásokkal történhetett csak meg. Az *1957. évi IV. törvény* által öt ügycsoport esetében, és csak a rendes bírósági szervezet keretében vált ismét elérhetővé a bírósági felülvizsgálat.²⁰ Az ügycsoportok köre a továbbiakban a jogalkotó által folyamatosan bővült, majd 1973-tól a Polgári Perrendtartás XX. fejezetszáma alatt kerültek szabályozásra a taxatív felsorolt határozatok köre.

Nem hozott lényeges változást az *1981. évi I. törvény*, amelynek értelmében az ügyfél kérhette a másodfokon eljáró közigazgatási szerv határozatának a bíróság általi felülvizsgálatát, amennyiben az alapvető személyi és vagyoni jogait, kötelezettségeit érintette. Az alapvető jogok / kötelezettségek körét azonban a jogalkotó határozta meg. Az általa meghatározott huszonhárom ügycsoportból hiányzott az alapvető emberi jogok gyakorlásával kapcsolatban hozott hatósági határozatok felsorolása.²¹

A magyar közigazgatási bírászkodás újjászületésének lehetősége a rendszerváltást megelőző *1989. évi XXXI. törvény* általi alkotmánymódosítás adott lehetőséget. Az Alkotmány 50. § (2) bekezdése szerint: „A bíróság ellenőrzi a közigazgatási határozatok törvényességét.” az 57. § (5) bekezdése pedig kimondta: „A Magyar Köztársaságban a törvényekben meghatározottak szerint mindenki jogorvoslattal élhet az olyan bírói, államigazgatási vagy más hatósági döntés ellen, amely jogát vagy jogos érdekét sérti.” A módosítás hatására az Áe. 72. § (1) bekezdése valamint a *63/1981. (XII.5.) MT rendelet* így tehát az alkotmánnyal összeegyeztethetlenné vált, amelyet az Alkotmánybíróság az 1990. december 11-én kelt *32/1990 (XII.22) AB* határozatában úgy oldott fel, hogy a fentebb említett jogforrásokat megsemmisítette, és ezzel egyidőben felhívta a Kormányt, hogy 1991. január 1-ig terjesszen az

---

¹⁹ Pál Emese: i. m. 24. o.

²⁰ Bencsik András: i. m. 23. o.

²¹ Kengyel Miklós: Magyar polgári eljárásjog. Osiris Kiadó Budapest, 2003. 424. o.

Országgyűlés elé egy olyan törvényjavaslatot, amely a közigazgatási határozatok törvényességének bírósági ellenőrzését az Alkotmánynak megfelelően szabályozza.²²

Ennek megfelelően került elfogadásra az *1991. évi XXVI. törvény*, amely hatósági ügyekben általánossá tette a bírósági utat. A törvény értelmében meghatározásra kerültek a felülvizsgálható határozatok köre, az eljárás részletes szabályai, valamint az államigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálatához szükséges feltételek is. Az ilyen feltételek közé tartozott többek között az, hogy a felülvizsgálni kért államigazgatási határozat nem szerepel a bírósági felülvizsgálatból kizárt ügytípusok között, az ügy érdemében döntött a hatóság.²³

További (azonban nem nagy volumenű) változást hozott a témában a *2004. évi CXL. törvény* (Ket.) elfogadása, amely az Ae. helyébe lépve új irányt szabott a közigazgatási eljárásoknak. A 2005. november 1-jén hatályba lépő törvény a közigazgatási határozatok felülvizsgálatára vonatkozó szabályait több ponton is megváltoztatta, például szélesebb körben zárja ki a fellebbezési jogot, pontosítja az ügyészi óvás korábbi szabályait valamint eljárási határidőket jelöl meg esetében, közvetlen jogot biztosít a felülvizsgálatra az eljárás egyéb résztvevője számára a reá vonatkozó rendelkezés, illetve a reá vonatkozó elsőfokú végzéssel szemben. A törvényhez igazodva a Pp. rendelkezései is módosultak: az „államigazgatási” jelzőket felcseréli a „közigazgatási” jelző, a keresetlevelet csak az első fokú határozatot meghozó szervhez lehet benyújtani és az egyes fórumok közötti felterjesztések vonatkozásában igen aprólékosan kidolgozott eljárási határidőket jelöl meg.

A szocialista korszak óta eltelt változások azonban nem hozták vissza a hosszú múltra visszatekintő közigazgatási bíráskodást Magyarországra. Ezen az állapoton kívánt változtatni a *2018. évi CXXX. törvény*, amely nyolc közigazgatási törvényszéket és egy esztergomi székhelyű Közigazgatási Felsőbíróságot hozott volna létre.

IV. Összegzés

Az önálló magyar közigazgatási bíráskodás történetének vizsgálata után megállapíthatjuk, hogy ezen nagymúltú intézmény visszahozása jogrendszerükbe számos pozitív hatással járhatott volna. Az általa nyújtott közigazgatási ügyek feletti bírósági kontroll többek között a jogállamiság erősödéséhez, a jogbiztonság erősödéséhez is hozzájárulhat, nem mellesleg pedig egy nagymúltú intézményt is visszahozott volna a magyar jogrendbe. Egy megfelelően felszerelt, állományát tekintve pedig megfelelő szaktudású személyzettel ellátott közigazgatási bíróság képes az elé kerülő ügyek precíz, pontos és gyors eldöntésére. Ugyanakkor a témáról

---

²² Horváth E. *Írisz*: i. m. 172. o.

²³ Horváth E. *Írisz*: i. m. 173. o.

való értekezés esetén figyelembe kell vennünk azokat a nézőpontokat is, miszerint a közigazgatási bíróságok esetében a politikai befolyásolás lehetősége is megerősödik, szemben a rendes bíróságokkal. Az újonnan feltámasztott magyar közigazgatási bíróság tapasztalatai megmutathatták volna azt, hogy az intézmény képes-e a modern világban felvenni a versenyt a vele szemben támasztott elvárásokkal.